

Melléklet a témahirdetési javaslat adatlapjához

Témaismertető:

Témavezető neve: Kissfazekas Kornélia, PhD

Téma címe: **Magyar települési változások 1945-89**

A magyar települések II. világháború utáni változásainak kutatása ma még igen gyerekcipőben jár. Míg a kor építészeti vonatkozásaival több kutatás is foglalkozik¹, az államszocialista időszak településhálózati és települési léptékű folyamatainak a feldolgozása kezdeti stádiumában tart.

E megállapítások a 2013-ban (akkor első ízben akkreditálásra beadott és kiemelten támogatott) témajavaslatomban már szerepeltek, de változatlanul érvényesek.

Elmondható, hogy az elmúlt időben a korszak feldolgozottsága nem sokban javult, miközben az iránta megmutatkozó érdeklődés látványosan növekedett. Az építészeti és az urbanisztikai típusú kutatások mélysége és elterjedtsége közötti szakadék tovább nőtt. A téma tehát változatlanul aktuális és számos még fel nem tárt kutatási területet kínál. Rendkívül sok aspektusa van; így mind a regionális típusú, nagyobb szerkezeti összefüggések iránt érdeklődő, mind az építészeti léptékhez közelítő, városépítészeti szemléletű doktorandusz hallgatóknak tág kutatási területet biztosít. Fontos ugyanakkor kiemelni, hogy korszak specialitásából adódóan, szükséges nem csak a települési történések, hanem azok tágabb kontextusa, a társadalmi/politikai folyamatok megértésének igénye is.²

A kiírt téma tudatosan nem törekszik a kutatási terület túlzott szűkítésére, szeretné felkínálni a lehetőséget, hogy a fenti korszak megismerése iránt elkötelezett hallgatók maguk találják meg azokat a főbb elemeket, amelyekre a kutatásukat alapozhatják.

A kutatás kulcsszavainak tekintendők azonban az alábbiak:

- 1945-89 közötti időszak, de a mai történésekre gyakorolt hatásait is figyelembe véve;
- jellemzően magyar vonatkozású, de tágabb térségi összefüggésben;³
- urbanisztikai, interdiszciplináris szemléletű, (térségi vagy városépítészeti/építészeti léptékű; a lépték függvényében a regionális/településhálózati vagy társadalomtudományos/szociológiai, környezetpszichológiai kutatásokhoz is kapcsolódó);

A téma szűkítése téri vagy az időbeli változások alapján is lehetséges.

¹ - Prakfalvi, E. Szűcs Gy. (2010) A szocreál Magyarországon Corvina Bp.

- Ferkai, A. (1998) Építészet a második világháború után, In: Magyarország építészetének története. Vince Kiadó Kft. Bp.

² - Germuska, P. *Ipari város, új város, szocialista város*, Korall 11-12, 239-259.

- Szirmai V. (szerk.) (2013) *Csinált városok a XXI. század elején: Egy „új” városfejlesztési út ígérete*, Bp. MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Szociológiai Intézet

Major, M. Oskó J. (szerk.) (1981) *Új építészet, új társadalom 1945-1978. Válogatás az elmúlt évtizedek építészeti vitáiból, dokumentumaiból* Corvina, Budapest

³ - Hirt, S (2013) *Whatever happened to the (post)socialist city?* *Cities* 32. 29-38.

Stanilov, Kiril (Ed.) (2007) *The Post-Socialist City - Urban Form and Space Transformations in Central and Eastern Europe after Socialism*. Springer

- French, R. A. Hamilton, F. E. I. (1979) (Eds) *The Socialist city: spatial structure and urban policy*. Chichester: John Wiley & Sons.

Ahogy az építészettörténet is jól lehatárolható alkorszakokra tudja tagolni a II. világháború utáni szemléletváltozásokat, úgy az urbanisztikai, városépítészeti történéseknél is nevesíthetők olyan periódusok, amelyeket markánsan különböző tendenciájú folyamatok jellemeznek.

Lehetnek a térbeli változásokra fókuszáló, a történéseket folyamatában elemző típusú kutatások, vagy egyetlen, kiválasztott alkorszak, rövidebb periódus elemzése, melyek nem a folytonosság, a folyamat vizsgálatával, hanem a felvett „időmetszet” adott állapotának részletes analízisével foglalkoznak - esetleg csak néhány kiemelt település esettanulmány szintű feldolgozásával.

A korszak egyik igen fontos területpolitikai célkitűzése közé tartozott a településhálózati kapcsolatok, erőviszonyok átrendezése. A központi döntések alapján az erőltetett iparfejlesztések, közigazgatási átszervezések zajlottak le. Ezek hatása a települési hangsúlyok, szerepkörök későbbi alakulása és városi léptékű történések szempontjából is meghatározónak bizonyult. Városok, amelyek az államszocializmus néhány évtizede alatt politikailag, gazdaságilag kiváltságos szerepet töltöttek be, több-kevesebb sikerrel, de keményen küzdenek azért, hogy az államszocializmussal összeforrt imázsukat átírják, és olyan jövőképet fogalmazzanak meg, amely a korábbinál vonzóbb brand-at közvetít.

A rövid idő alatt lezajlott nagyvolumenű építések révén a városok formája is megváltozott, új struktúrák, súlypontok jöttek létre. A terjeszkedés és az egyéb tényezők együttes hatása számos különleges városalakot és városszerkezetet eredményezett: széttagolt, aszimmetrikus, excentrikus várostestek is kialakultak. A városközpontok helye és szerepe is változott, árnyalódott, felvetve a történelmi központokkal való kontextus, és a városépítészeti és építészeti arculatváltások problematikáját is.

A fentiek alapján az alábbi konkrét kutatási és disszertáció témák javasolhatók:

- Morfológiai szemléletű kutatások⁴
 - Magyar történelmi települések alaktani változásai az államszocialista városépítési folyamatok hatására;
 - A korszak városszociológiai változásainak és a városépítészeti összefüggéseknek a kutatása;
- Újvárosok⁵
 - Az államszocialista újvárosok szerepkörének változásai – poszt-szocializmus/ posztindusztrializmus, új városbrand;
 - Az újvárosok építésének sajátosságai - városépítészeti és építészeti összefüggések kutatása;
- Államszocialista városépítészeti⁶

⁴ Kapcsolódva a témavezető a témában már megkezdett publikációs és oktatási tevékenységéhez;

- Magyar települések tantárgy hallgatói kutatásainak eddigi tapasztalatai;

- A várostest morfológiája (szerzőtárs: Gurdon Balázs) (2014): ÉPÍTÉS ÉPÍTÉSZETTUDOMÁNY 42 (3-4) pp.171-205.

⁵ Kapcsolódva a témavezető újvárosokkal foglalkozó kutatásához:

- *The urban structure and architectural specificities in the post-socialist new towns* (2016) Szerk: Szirmai, V. In: "Artificial Towns" in the 21 Century Social Polarization in the New Town Regions of Eastern -Central Europe) pp. 403-439.

⁶ Kapcsolódva a témavezető doktori témájához, eddigi kutatásaihoz és publikációihoz

- *The urban context of the state socialist public building complexes* (Az államszocialista intézményegyüttesek városi kontextusa). (2014) ÉPÍTÉS ÉPÍTÉSZETTUDOMÁNY 42(1-2) pp. 93-115.

- *Metamorphosis of public spaces in Hungary: or the question of context within the public spaces of the communist and post-communist period* (2013) JOURNAL OF ARCHITECTURE AND URBANISM 37(3) pp. 182-193.

- *Transformations of Hungarian traditional Town Centres in the Era of Socialism - two case studies* (2013) ARHITEKTURA RAZISKA VE XV (1) pp. 92-101. stb.

- A városközpontok szerepének változása az államszocializmus során;
- Az államszocialista városépítészeti paradigmaváltásai („szocreál-szocmodern”), építészeti-közterületi karakterelemzés;
- A szocialista realizmus városépítészeti mintázatai (beépítések, közterületek) és városi kontextusuk;

Az államszocializmus urbanisztikai folyamatainak megértése segít értelmezni a rendszerváltozás során, és az azt követően lezajlott települési történéseket. A korszak hiteles feldolgozása számunkra kötelesség, egyben új tudományos megállapításokat is felmutatni tudó, rendkívül gazdag kutatási terület. Az eddigi kutatási tapasztalatok alapján jelentős külföldi szakmai érdeklődésre is számot tarthat, hiszen feltáratlan, és sok szempontból még mindig ismeretlen.
